

УДК 314.15:330.837

JEL F22, J61, D02, O15

DOI: <https://doi.org/10.32782/2786-8273/2026-14-2>

Антипович В.О.

аспірант,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ORCID: <https://orcid.org/0009-0004-8340-9756>

Vladyslav Antypovych

Taras Shevchenko National University of Kyiv

ІНСТИТУЦІЙНІ ДЕТЕРМІНАНТИ МІГРАЦІЙНИХ НАМІРІВ: СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ПІДХОДІВ ТА МЕЖІ ЇХ ЗАСТОСУВАННЯ

INSTITUTIONAL DETERMINANTS OF MIGRATION INTENTIONS: SYSTEMATIZATION OF APPROACHES AND THE LIMITS OF THEIR APPLICATION

Анотація. У статті систематизовано сучасні підходи до аналізу інституційних детермінант міграційних намірів та визначено межі їх застосування в умовах збройного конфлікту. Показано, що класичні економіко-центричні моделі не пояснюють тієї частини міграційних рішень, яка зумовлена якістю врядування, корупцією та інституційною довірою. Запропоновано авторську трирівневу класифікацію інституційних детермінант, що розрізняє макро-інституційний, організаційний рівні та рівень сприйняття, й обґрунтовано критерії їх розмежування. На матеріалах досліджень 2016–2026 років виявлено двоїстість інституційного каналу: сприйняття корупції стримує повернення мігрантів, тоді як воєнне зростання довіри до держави посилює наміри повернутися. Визначено прогалини в літературі та сформульовано дослідницькі питання для подальших емпіричних досліджень.

Ключові слова: міграційні наміри, інституційна довіра, корупція, якість врядування, вимушена міграція, повернення біженців, європейська інтеграція.

Abstract. Introduction. The full-scale war has made Ukraine the source of Europe's largest forced displacement since World War II, with about 5.6 million refugees abroad and a declining share intending to return. The classical framework of economic differentials and security threats proves insufficient: many migration decisions are driven by disillusionment with domestic institutions – corruption, distrust of courts, perceived arbitrariness – and by idealized images of the EU as a space of predictable rules. **Purpose.** To systematize approaches to the institutional determinants of migration intentions, develop an original three-level classification, identify the limits of existing models under armed conflict and formulate research questions for further empirical study. **Methods.** An analytical literature review: critical synthesis of peer-reviewed publications and working papers of 2016–2026, classical theories as a conceptual frame and survey data on Ukraine, using comparative analysis, typology construction and validity assessment. **Results.** The literature establishes a distinct institutional channel: governance quality, corruption and institutional trust affect intentions even after controlling for income. The classification distinguishes the macro-institutional level (formal rules measured by composite indices), the organizational level (experience of interaction with specific state bodies) and the perceptual level (generalized trust, expectations, images of “better states”). Ukrainian wartime evidence shows the channel's ambivalence: perceived corruption and distrust of the judiciary deter return, while the surge of trust in the state strengthens it; near-absolute trust in the armed forces alongside deep distrust of courts shows that aggregated indices mask the organizational structure of trust. No major Ukrainian monitoring dataset treats institutional trust as an explanatory variable. **Conclusion.** The institutional channel is real but secondary to security and family drivers; intentions are valid yet volatile predictors of behavior. Anti-corruption and judicial reform, together with EU accession as a functional substitute for emigration, are key instruments of return policy. Five research questions are formulated.

Keywords: migration intentions, institutional trust, corruption, governance quality, forced migration, refugee return, European integration.

Постановка проблеми. Повномасштабне вторгнення росії спричинило найбільше вимушене переміщення населення в Європі з часів Другої світової війни: станом на початок 2026 року за межами України перебувало близько 5,6 млн осіб, які виїхали внаслідок війни, а частка біженців, які декларують намір повернутися, скоротилася з 74% наприкінці 2022 року до 43% у 2024–2025 роках [13]. Ціна неповернення є критичною: сумарні втрати населення України від 2014 року оцінюються приблизно в 10 млн осіб [23], а прогнози Спільного дослідницького центру Європейської Комісії передбачають скорочення населення на 21–31% до 2052 року [21]. За таких умов питання про

чинники, що формують наміри виїзду та повернення, перетворюється з академічної проблеми на проблему національної безпеки та повоєнного відновлення.

Панівна пояснювальна рамка міграції – поєднання економічних та безпекових чинників – виявляється недостатньою для розуміння реальних міграційних рішень українців. Значна їх частина мотивована не лише матеріальними міркуваннями чи безпосередньою небезпекою, а й розчаруванням в інституційній спроможності власної держави – поширеною корупцією, недовірою до судів, відчуттям свавілля та «бардаку» – у поєднанні з ідеалізованими уявленнями про країни Європейського Союзу як про простір передбачуваних «правил гри»

та поваги до гідності. Показово, що серед українських біженців страх зриву повоєнної відбудови через корупцію виявився сильнішим, ніж страх продовження ракетних ударів [28], а «розчарування в Україні» зафіксоване як самостійний мотив неповернення [13].

Проблема полягає в тому, що інституційні чинники в наявних дослідницьких моделях або розчинені в узагальнених індексах якості врядування, або взагалі не введені у вимірювання: жоден із великих масивів спостережень за українськими біженцями не включає інституційну довіру, сприйняття корупції чи оцінку верховенства права як пояснювальну змінну [13; 19; 30]. Виникає розрив між емпірично зафіксованою значущістю інституційного каналу міграції та його теоретичною й вимірювальною неопрацьованістю, що й зумовлює потребу систематизації підходів та побудови класифікації інституційних детермінант, придатної для перевірки в умовах збройного конфлікту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Класичний корпус міграційної теорії – від моделі притягувальних і виштовхувальних чинників Е. Лі [22] до неокласичних моделей очікуваного доходу та нової економіки трудової міграції – тлумачить міграцію передусім як реакцію на економічні відмінності; інститути в ньому присутні лише як тло. Сучасна критика є радикальною: Х. де Хаас констатує, що міграційна теорія десятиліттями перебуває «у глухому куті», а моделі притягання–виштовхування називає спрощеними; його рамка прагнень і спроможностей визначає міграцію через їх взаємодію в межах сприйнятих географічних структур можливостей [15]. Й. Карлінг увів поняття вимушеної немобільності [11], а разом із К. Шевель показав, що найбідніші часто не формують навіть прагнення виїхати, – це спростовує припущення про пряmlinійний зв'язок бідності та міграційних прагнень [12].

Інституційний напрям розвивався переважно в економічній літературі. А. Аріу, Ф. Докьє та М. Скіччаріні показали, що якість врядування є самостійним чинником чистих міграційних потоків [8]; А. Курей та Ф. Шнайдер – що корупція підвищує еміграцію високоосвічених, тоді як для решти ефект нелінійний [14]; Е. Дімант зі співавторами зафіксували значущий вплив корупції на відтік кваліфікованих кадрів [16]. Докази причинності сприйняття корупції як рушія еміграційних намірів отримали Д. Ауер, Ф. Ремер та Дж. Тьяден [9], а Й. Голович показав, що довіра до національних інститутів знижує відносну привабливість еміграції [17]. Окрему лінію утворює рамка «виходу, голосу та лояльності» А. Гіршмана [18] та її сучасна ревізія для міграції [10]; Дж. Аксой зі співавторами виявили ефект повторної соціалізації – більша обізнаність з корупцією в країні походження підвищує довіру мігрантів до інститутів приймаючої країни [7]. Напрямок географічних уявлень показує, що міграційні прагнення живляться колективними образами «кращих держав» [24], а суміжні праці фіксують U-подібний зв'язок задоволеності життям та еміграційних намірів [20].

Український випадок в умовах війни досліджено насамперед у працях Й. Адеми, Дж. Аксої, Я. Гізінг та П. Поутваари: панельне обстеження біженців зафіксувало двоїстість інституційного каналу – корупція та недовіра до судів стримують повернення, тоді як воєнне зростання довіри до уряду й армії його посилює [4]; наміри при цьому сильно передбачають пове-

дінку [5], а експеримент спільного оцінювання ознак показав вирішальну роль територіальної цілісності та безпекових гарантій поряд зі значущими ефектами боротьби з корупцією та перспективи вступу до ЄС [6]. Експеримент з описовими ситуаціями К. Румпфа зі співавторами продемонстрував, що наміри повернення формуються взаємодією умов країни походження та країни перебування [27]. Емпіричну базу доповнюють опитування Центру економічної стратегії [13], УВКБ ООН [30], МОМ [19] та аналітика І. Сологуб [28]. Водночас спроби систематизації рушіїв міграції нечисленні: Д. Пітоскі зі співавторами констатують, що систематичних оглядів із ранжуванням чинників «практично не існує» [26], а розведення Д. Нортон інститутів як «правил гри» та організацій як «гравців» [25] для класифікації міграційних детермінант майже не застосовується.

Отже, невідісланими залишаються такі частини загальної проблеми: відсутня класифікація інституційних детермінант, яка розрізняла б формальні макро-інститути, конкретні організації та суб'єктивні сприйняття; немає згоди щодо каналу впливу корупції – через дохід чи через окреме відчуття несправедливості; інституційна довіра в умовах активного збройного конфлікту практично не досліджена, а великі українські масиви її не вимірюють; недостатньо вивчено розрив між намірами та поведінкою за радикальної невизначеності; нарешті, перенесення висновків із балканських та близькосхідних повоєнних випадків на Україну є проблематичним з огляду на безпрецедентне воєнне зростання довіри до держави та активну перспективу членства в ЄС.

Мета статті – систематизувати сучасні підходи до аналізу інституційних детермінант міграційних намірів, розробити трирівневу класифікацію цих детермінант (макро-інституційний, організаційний рівні та рівень сприйняття), визначити межі застосування наявних моделей в умовах збройного конфлікту та сформулювати дослідницькі питання для подальшого емпіричного аналізу міграційних намірів населення України.

Методи дослідження. Дослідження виконано в жанрі аналітичного огляду, що передбачає не реферативне узагальнення, а критичний синтез підходів із побудовою власної класифікаційної схеми. Перевага надана рецензованим публікаціям 2016–2026 років та препринтам провідних дослідницьких мереж (CEPR, IZA, CESifo); класичні праці залучено як теоретичний каркас; дані щодо українського випадку взято з репрезентативних опитувань національних та міжнародних організацій із зазначенням хвилі, дати та виконавця. Використано методи аналізу та синтезу, порівняльний метод (зіставлення способів вимірювання інституційної довіри та намірів у різних масивах), типологізацію (побудова класифікації) та критичний аналіз обґрунтованості вимірювань (обмеження індексів сприйняття, зворотна причинність, соціальна бажаність). Суперечливі результати розглянуто не як шум, а як змістовні точки, що окреслюють межі застосування підходів.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Межі класичних моделей та статус міграційних намірів. Економіко-центричні моделі виходять з того, що особа зіставляє очікувані вигоди й витрати переміщення і мігрує, коли вигода є додатною. Звідси

впливають два прогнози, які систематично не справджуються: найбідніші не мігрують найактивніше, бо міграція потребує ресурсів, а найбідніші верстви часто не формують навіть прагнення виїхати [12]; вирівнювання доходів не зупиняє міграцію, бо зв'язок задоволеності життям із намірами є U-подібним – наміри декларують і найменш, і найбільш задоволені [20]. Обидві аномалії вказують, що між структурними умовами та міграційним рішенням стоїть проміжна ланка – оцінка людиною свого суспільства та його перспектив [15]; саме тут локалізуються інституційні чинники, які діють не лише через доходи, а й через уявлення про справедливість, передбачуваність і життєві шанси. Наміри при цьому є правомірним предметом аналізу: узагальнені наміри – надійний провісник реальних потоків [29], а українські панельні дані показують, що серед тих, хто у 2022 році планував швидке повернення, до 2025 року повернулися 42%, серед орієнтованих на облаштування за кордоном – лише 1% [5]. Водночас наміри мінливі й чутливі до очікувань щодо перебігу війни [5], тому їх слід трактувати як інформативний, але динамічний показник поточної оцінки порівняльних перспектив, а не як незворотне рішення.

Інституційний канал міграції: лінії доказів та точки розбіжностей. Докази існування окремого інституційного каналу утворюють три лінії. Перша – макро-економетрична: якість врядування впливає на структуру чистих потоків, і ефект зберігається після врахування доходу [8]; корупція систематично підвищує еміграцію освічених верств, оскільки кумівство і свавілля знижують віддачу від людського капіталу [14; 16]. Друга – квазі-експериментальна: сприйняття корупції причинно впливає на бажання виїхати [9]. Третя – рівень окремої особи: довіра до національних інститутів знижує ймовірність еміграційних намірів незалежно від макроекономічних умов [17]. Теоретичним містком слугує рамка «виходу, голосу та лояльності»: еміграція постає як «вихід» у відповідь на інституційну дисфункцію, коли «голос» видається марним [18]; утім, вихід і голос сьогодні не є взаємовиключними – діаспора зберігає вплив на країну походження [10], а лояльність та інституційна довіра можуть бути чинником добровільної неможливості – свідомого рішення залишитися попри наявність можливостей виїхати [12].

Інституційний напрям містить принаймні три невіднесені розбіжності. Перша стосується каналу впливу корупції: через дохід (корупція знижує віддачу від освіти і стимулює виїзд кваліфікованих [14; 16]) чи через окреме відчуття несправедливості, яке діє понад економічні втрати [9]. Друга – щодо знаку: на високих рівнях корупція може не виштовхувати, а утримувати, бо зубожіння обмежує спроможність виїхати [14]. Третя стосується наслідків еміграції: замість «перенесення» недовіри спостерігається повторна соціалізація – мігранти з більшою обізнаністю з корупцією демонструють вищу довіру до «чистих» інститутів приймаючих країн [7], тобто порівняння інституційних середовищ триває і після переміщення. Додає ваги і вимір уявлень: країни призначення функціонують у свідомості потенційних мігрантів не як набори параметрів ринку праці, а як образи «кращого суспільства» [24]. Для українського випадку це ключовий момент: образ ЄС як «нормальної країни» – з передбачуваними правилами та чесними судами – виконує роль зразка, з яким зіставляється вітчизняна інституційна дійсність, і саме це зіставлення, а не лише різниця зарплат, формує міграційні прагнення.

Трирівнева класифікація інституційних детермінант міграційних намірів. Систематизація підходів виявляє, що поняття «інституційні детермінанти» вживається щодо якісно різних об'єктів: узагальнених характеристик середовища, конкретних організацій, з якими взаємодіє людина, та суб'єктивних уявлень про інститути. Змішування цих об'єктів породжує суперечливі результати й унеможлиблює коректне вимірювання. Спираючись на розведення Д. Нортон інститутів та організацій [25], пропонуємо розрізняти три рівні інституційних детермінант міграційних намірів (табл. 1).

Критеріями розмежування рівнів є об'єкт оцінювання (середовище загалом – конкретна організація – узагальнений образ), джерело інформації (індекси – власний досвід – засвоєні уявлення) та спосіб впливу на наміри. Організаційний рівень заслуговує на окремий наголос: він систематично випадає з міграційних досліджень, хоча відповідні дані збираються (Global Corruption Barometer, Life in Transition Survey) і хоча саме він не зводиться до макро-індексу, про що свідчить український контраст довіри, розгля-

Таблиця 1

Трирівнева класифікація інституційних детермінант міграційних намірів

Рівень	Зміст рівня	Типові показники та джерела даних	Механізм впливу на міграційні наміри
Макро-інституційний	Формальні «правила гри»: якість врядування, верховенство права, контроль корупції, захист прав власності, режимні характеристики	Інтегральні індекси: WGI, CPI, V-Dem, індекси економічної свободи	Опосередкований: через структуру можливостей, доходи та ризики
Організаційний	Конкретні організації держави та задокументований досвід взаємодії з ними: суди, поліція, ЦНАП, податкова служба, медицина, освіта, органи місцевого самоврядування, ТЦК	Опитування досвіду взаємодії: Global Corruption Barometer, Life in Transition Survey; адміністративні дані про доступ до послуг	Прямий: через витрати часу, хабарі, якість послуг, досвід (не)справедливості
Рівень сприйняття	Узагальнені уявлення: довіра до інститутів, сприйняття поширеності корупції, відчуття справедливості, очікування, образи «кращих держав»	Опитування довіри та очікувань: ESS, Eurobarometer, національні соціологічні опитування	Прямий: через порівняння зі зразком та очікування щодо майбутнього інститутів

Джерело: сформовано автором

нутий нижче. Від наявних типологій класифікація відрізняється принципово: інтегральні індекси на кшталт Worldwide Governance Indicators лишаються цілком на макрорівні, а типології рухів за масштабом носія [26] ставлять інституційну довіру та, скажімо, сімейні мережі в одну «мікро» комірку, приховуючи специфіку інституційного каналу.

Слід визначити й межі самої класифікації. Організаційний рівень та рівень сприйняття частково перетинаються: довіра до конкретної організації є водночас і сприйняттям; відповіддю є критерій джерела – організаційний рівень фіксує задокументований досвід (факт хабаря, тривалість процедури), рівень сприйняття – узагальнені образи, які можуть існувати й без власного досвіду. Рівні також взаємозумовлені, тому класифікація є аналітичною, а не причинно відокремленою: її призначення – коректне вимірювання змінних та тлумачення розбіжних ефектів. Нарешті, для організаційного рівня бракує стандартизованих міжнародних показників, що обмежує порівняння між країнами, але не дослідження всередині країни.

Український випадок: двоїстість інституційного каналу в умовах війни. Українські дані 2022–2026 років дають унікальний матеріал для перевірки запропонованої класифікації, адже війна розвела рівні та знаки інституційних ефектів у спосіб, неможливий у мирних умовах. Перший факт – глибокий контраст довіри до різних державних організацій: за даними Київського міжнародного інституту соціології, Збройним силам України наприкінці 2023 року довіряли 96% громадян (проти 72% наприкінці 2021 року) [1], натомість, за даними Центру Разумкова, судам не довіряли близько 70% опитаних, політичним партіям – 68%, державному апарату – 67% [3]. Узагальнений «показник інституційної довіри» для воєнної України, отже, беззмстовний, бо усереднює протилежні оцінки безпекових та правових організацій; саме організаційний рівень робить цю внутрішню структуру видимою.

Другий факт – двоїстість інституційного каналу щодо намірів повернення. З одного боку, поширена корупція та низька довіра до судової системи стримують повернення біженців [4]; позиції України в Індексі сприйняття корупції, попри поступове поліпшення (з 25 балів у 2013 році до найвищого значення у 36 балів у 2023 році), залишаються низькими [2]. З іншого боку, незвично сильні наміри повернення українських біженців пояснюються, зокрема, воєнним зростанням довіри до уряду та армії і зміцненням національної ідентичності [4]. Канал працює одночасно в обидва боки: довоєнне розчарування у правових організаціях виштовхує та утримує за кордоном, а воєнна довіра до держави-захисника – притягує; жодна одновимірна модель «інституційної якості» цієї конфігурації не відтворює.

Третій факт – експериментальні докази значущості інституційних ознак. Експеримент спільного оцінювання на 2 543 біженцях у 30 країнах Європи показав, що вирішальними умовами повернення є територіальна цілісність та безпекові гарантії, однак боротьба з корупцією та перспектива вступу до ЄС також значуще підвищують очікувану ймовірність повернення (від 3% до 47% залежно від поєднання умов), причому молодші респонденти особливо чутливі до економічних перспектив і європейської інтеграції [6]. Експеримент з описовими ситуаціями серед біженців у Німеч-

чині доповнює картину: погіршення економічних, житлових та інституційних умов у приймаючій країні значуще підвищує наміри повернення, тобто наміри формуються порівнянням двох інституційних середовищ [27].

Четвертий факт – перспектива членства в ЄС як можливий заміник еміграції. Якщо міграційні прагнення живляться образом ЄС як інституційного зразка, то наближення українських інститутів до цього зразка – вступ до ЄС, дієва антикорупційна політика, судова реформа – логічно виступає функціональним заміником переміщення: замість «їхати до Європи» – «привести Європу в Україну». Емпіричні підстави є: рішучість боротьби з корупцією респонденти прямо пов'язують із готовністю повертатися [28], а ознака вступу до ЄС значуще впливає на наміри повернення молоді [6]. Нарешті, п'ятий факт – вимірювальна прогалина в українських масивах: регресійні моделі намірів Центру економічної стратегії включають стать, вік, дітей, освіту, регіон походження, країну перебування, зайнятість і дохід, але жодного інституційного чинника [13]; раунди УВКБ ООН вимірюють безпеку, житло та засоби до існування [30]; обстеження МОМ фіксують доступ до послуг, не тлумачачи його як інституційний чинник [19]. Виходить парадокс: організаційний рівень фактично вимірюється, рівень сприйняття задокументований суміжними опитуваннями довіри [1; 3], однак у моделях міграційних намірів жоден із трьох рівнів не представлений. Запропонована класифікація дає безпосередню програму усунення цієї прогалини.

Межі застосування інституційних пояснень.

Перше і головне обмеження – ієрархія рухів: в усіх первинних українських джерелах безпекові чинники та сімейно-домашні мотиви домінують над економічними, а економічні – над власне інституційними [4; 6; 13; 30]; інституційний канал є справжнім і статистично значущим, але другорядним за силою – він видозмінює наміри в межах, заданих безпековою ситуацією. Друге обмеження – розрив між намірами та поведінкою: попри високий ступінь втілення намірів [5; 29], він критично залежить від очікувань щодо війни, а декларовані наміри зазнають тиску соціальної бажаності – намір повернутися є патріотичною нормою, тож опитувальні оцінки, ймовірно, зміщені вгору; це робить експериментальні плани методологічно привабливішими за дані спостережень. Третє обмеження – природа показників: Індекс сприйняття корупції та інтегральні індекси врядування вимірюють сприйняття, а не об'єктивну поширеність явищ; для рівня сприйняття це перевага, для макро-інституційного – джерело систематичної похибки. Четверте – зовнішня чинність повоенних аналогій: український випадок відрізняється від балканських та близькосхідних безпрецедентним воєнним зростанням довіри до держави, активною перспективою членства в ЄС та специфічною статевіковою структурою переміщення, тому механічне перенесення оцінок є необґрунтованим.

З виявлених прогалин та окреслених меж впливають дослідницькі питання, які утворюють програму подальших емпіричних досліджень автора:

1. Чи пояснює суб'єктивна оцінка інститутів (рівень сприйняття) міграційні наміри українців краще, ніж макро-індекси якості врядування?

2. Чи дають три рівні інституційних детермінант різні за знаком і силою ефекти щодо намірів повернення – зокрема, чи виступає довіра до безпекових організацій чинником повернення, а недовіра до правових – чинником неповернення?

3. Чи є перспектива вступу України до ЄС статистично значущим замінником еміграції, особливо для молоді?

4. Як воєнне зростання довіри до держави видозмінює вплив довоєнного інституційного розчарування на міграційні наміри?

5. Через який канал сприйняття корупції впливає на наміри – через очікувані доходи чи через окреме відчуття несправедливості?

Висновки. Проведений аналіз підтверджує, що класична економіко-безпекова рамка пояснення міграції є необхідною, але недостатньою: у літературі 2016-2026 років емпірично встановлено окремий інституційний канал формування міграційних намірів, який діє через якість врядування, корупцію та інституційну довіру навіть після врахування доходу. Водночас цей канал залишається теоретично роздробленим: поняття «інституційні детермінанти» вживається щодо якісно різних об'єктів, а наявні типології рухів міграції не розрізняють їхньої інституційної природи.

Науковою новизною статті є трирівнева класифікація інституційних детермінант міграційних намірів, яка розрізняє макро-інституційний рівень (формальні характеристики середовища, вимірювані інтеграль-

ними індексами), організаційний рівень (задокументований досвід взаємодії з конкретними організаціями держави) та рівень сприйняття (узагальнена довіра, очікування та образи «кращих держав»). Український матеріал воєнного часу – контраст абсолютної довіри до армії та глибокої недовіри до судів, одночасна дія корупційного стримувача повернення та воєнної довіри-магніта – демонструє, що рівні можуть давати протилежні за знаком ефекти, а їх змішування в узагальнених показниках призводить до хибних висновків. Визначено й межі застосування інституційних пояснень: цей канал значущий, але другорядний щодо безпекових і сімейних чинників; наміри – надійний, проте мінливий провісник поведінки; індекси сприйняття коректно обслуговують лише рівень сприйняття; перенесення висновків з інших повоєнних випадків обмежене унікальністю українського поєднання воєнної довіри та європейської перспективи.

Практичне значення результатів полягає в перекладі політики повернення: якщо частина неповернення зумовлена інституційним розчаруванням, то дієвими інструментами є не адміністративні стимули, а видимий поступ антикорупційної та судової реформ і наближення до членства в ЄС як функціональний замінник еміграції. Сформульовані дослідницькі питання утворюють програму подальших емпіричних досліджень автора, спрямованих на введення трьох рівнів інституційних детермінант у моделі міграційних намірів населення України.

Бібліографічний список:

1. Динаміка довіри соціальним інституціям у 2021-2023 роках : пресреліз / Київський міжнародний інститут соціології. 2023. URL: <https://kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1335>
2. Індекс сприйняття корупції – 2024 / Transparency International Ukraine. 2025. URL: <https://cpi.ti-ukraine.org/>
3. Оцінка громадянами ситуації в країні та дій влади, довіра до соціальних інститутів (лютий–березень 2023 р.) / Центр Разумкова. 2023. URL: <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/otsinka-gromadianamy-sytuatsii-v-kraini-ta-dii-vlady-dovira-do-sotsialnykh-institutiv-liutyi-berezen-2023r>
4. Adema J., Aksoy C. G., Giesing Y., Poutvaara P. The Effect of Conflict on Refugees' Return and Integration. CEPR Discussion Paper No. 19012. London, 2024.
5. Adema J., Aksoy C. G., Giesing Y., Poutvaara P. Refugee Return. CEPR Discussion Paper No. 21288. London, 2026.
6. Adema J., Chargaziia L., Giesing Y., Necker S., Poutvaara P. What Drives Refugees' Return after Conflict? CESifo Working Paper No. 12118. Munich, 2025.
7. Aksoy C. G., Eichengreen B., Litina A., Özgüzel C., Yu H. Corruption Exposure, Political Trust, and Immigrants. IZA Discussion Paper No. 17553. Bonn, 2024.
8. Ariu A., Docquier F., Squicciarini M. P. Governance quality and net migration flows. *Regional Science and Urban Economics*. 2016. Vol. 60. P. 238–248. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.regsciurbeco.2016.07.006>.
9. Auer D., Römer F., Tjaden J. Corruption and the desire to leave: quasi-experimental evidence on corruption as a driver of emigration intentions. *IZA Journal of Development and Migration*. 2020. Vol. 11, No. 1. P. 1–31. DOI: <https://doi.org/10.2478/izajodm-2020-0007>.
10. Baudassé T., Bazillier R., Issifou I. Migration and institutions: exit and voice (from abroad)? *Journal of Economic Surveys*. 2018. Vol. 32, No. 3. P. 727–766.
11. Carling J. Migration in the age of involuntary immobility: theoretical reflections and Cape Verdean experiences. *Journal of Ethnic and Migration Studies*. 2002. Vol. 28, No. 1. P. 5–42. DOI: <https://doi.org/10.1080/13691830120103912>.
12. Carling J., Schewel K. Revisiting aspiration and ability in international migration. *Journal of Ethnic and Migration Studies*. 2018. Vol. 44, No. 6. P. 945–963. DOI: <https://doi.org/10.1080/1369183X.2017.1384146>.
13. Centre for Economic Strategy. Ukrainian refugees: the fifth wave of the study. Kyiv, 2026. URL: <https://ces.org.ua/en/ukrainian-refugees-fifth-wave/>
14. Cooray A., Schneider F. Does corruption promote emigration? An empirical examination. *Journal of Population Economics*. 2016. Vol. 29, No. 1. P. 293–310. DOI: <https://doi.org/10.1007/s00148-015-0563-y>.
15. de Haas H. A theory of migration: the aspirations-capabilities framework. *Comparative Migration Studies*. 2021. Vol. 9. Article 8. DOI: <https://doi.org/10.1186/s40878-020-00210-4>.
16. Dimant E., Krieger T., Meierrieks D. The effect of corruption on migration, 1985–2000. *Applied Economics Letters*. 2013. Vol. 20, No. 13. P. 1270–1274.
17. Golovics J. A micro-level perspective on migration intentions: institutional trust matters. *Journal of Economics, Race, and Policy*. 2026. Vol. 9, No. 2. P. 164–177. DOI: <https://doi.org/10.1007/s41996-026-00189-7>.
18. Hirschman A. O. Exit, Voice, and Loyalty: Responses to Decline in Firms, Organizations, and States. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1970. 162 p.

19. International Organization for Migration. Returning Home from Abroad: Trends, Drivers, and Reintegration. Kyiv, 2025.
20. Ivlevs A. Happy moves? Assessing the link between life satisfaction and emigration intentions. *Kyklos*. 2015. Vol. 68, No. 3. P. 335–356. DOI: <https://doi.org/10.1111/kykl.12086>.
21. Joint Research Centre. Ukraine's Population Future after the Russian Invasion. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2023.
22. Lee E. S. A theory of migration. *Demography*. 1966. Vol. 3, No. 1. P. 47–57.
23. Libanova E. Demographics in war. *Osteuropa*. 2025. Vol. 75, No. 11–12. P. 189–199. DOI: <https://doi.org/10.35998/oe-2025-103>.
24. Neubauer J. Envisioning futures at new destinations: geographical imaginaries and migration aspirations of Nepali migrants moving to Malta. *Journal of Ethnic and Migration Studies*. 2024. Vol. 50, No. 12. DOI: <https://doi.org/10.1080/1369183X.2024.2305281>.
25. North D. C. Institutions, Institutional Change and Economic Performance. Cambridge: Cambridge University Press, 1990. 152 p.
26. Pitoski D., Lampoltshammer T. J., Parycek P. Drivers of human migration: a review of scientific evidence. *Social Sciences*. 2021. Vol. 10, No. 1. Article 21. DOI: <https://doi.org/10.3390/socsci10010021>.
27. Rumpf K. O., Décieux J. P., Ette A., van der Linden M., Lubbers M. The interplay between origin- and receiving-country conditions: experimental evidence on Ukrainian refugees' return intentions. *Journal of Ethnic and Migration Studies*. 2026. DOI: <https://doi.org/10.1080/1369183X.2025.2601342>.
28. Sologoub I. Return or Stay? What Factors Impact the Decisions of Ukrainian Refugees. VoxUkraine. 2024. URL: <https://voxukraine.org/en/return-or-stay-what-factors-impact-the-decisions-of-ukrainian-refugees>.
29. Tjaden J., Auer D., Laczo F. Linking migration intentions with flows: evidence and potential use. *International Migration*. 2019. Vol. 57, No. 1. P. 36–57. DOI: <https://doi.org/10.1111/imig.12502>.
30. UNHCR. Lives on Hold: Intentions and Perspectives of Refugees from Ukraine #7. Geneva, 2026.

References:

1. Kyivskyi mizhnarodnyi instytut sotsiologhii (2023). Dynamika doviry sotsialnym instytutsiiam u 2021-2023 rokakh [Dynamics of trust in social institutions in 2021-2023]. Kyiv International Institute of Sociology. Available at: <https://kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1335> (in Ukrainian)
2. Transparency International Ukraine (2025). Indeks spryiniattia koruptsii – 2024 [Corruption Perceptions Index – 2024]. Available at: <https://cpi.ti-ukraine.org/> (in Ukrainian)
3. Tsentr Razumkova (2023). Otsinka hromadianamy sytuatsii v kraini ta dii vldy, dovira do sotsialnykh instytutiv (liutyi-berezen 2023 r.) [Citizens' assessment of the situation in the country and the actions of the authorities, trust in social institutions (February–March 2023)]. Razumkov Centre. Available at: <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/otsinka-hromadianamy-sytuatsii-v-kraini-ta-dii-vldy-dovira-do-sotsialnykh-instytutiv-liutyi-berezen-2023r> (in Ukrainian)
4. Adema, J., Aksoy, C. G., Giesing, Y., & Poutvaara, P. (2024). The effect of conflict on refugees' return and integration. CEPR Discussion Paper, no. 19012.
5. Adema, J., Aksoy, C. G., Giesing, Y., & Poutvaara, P. (2026). Refugee return. CEPR Discussion Paper, no. 21288.
6. Adema, J., Chagaziia, L., Giesing, Y., Necker, S., & Poutvaara, P. (2025). What drives refugees' return after conflict? CESifo Working Paper, no. 12118.
7. Aksoy, C. G., Eichengreen, B., Litina, A., Özgüzel, C., & Yu, H. (2024). Corruption exposure, political trust, and immigrants. IZA Discussion Paper, no. 17553.
8. Ariu, A., Docquier, F., & Squicciarini, M. P. (2016). Governance quality and net migration flows. *Regional Science and Urban Economics*, vol. 60, pp. 238–248. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.regsciurbeco.2016.07.006>
9. Auer, D., Römer, F., & Tjaden, J. (2020). Corruption and the desire to leave: Quasi-experimental evidence on corruption as a driver of emigration intentions. *IZA Journal of Development and Migration*, vol. 11, no. 1, pp. 1–31. DOI: <https://doi.org/10.2478/izajodm-2020-0007>
10. Baudassé, T., Bazillier, R., & Issifou, I. (2018). Migration and institutions: Exit and voice (from abroad)? *Journal of Economic Surveys*, vol. 32, no. 3, pp. 727–766.
11. Carling, J. (2002). Migration in the age of involuntary immobility: Theoretical reflections and Cape Verdean experiences. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, vol. 28, no. 1, pp. 5–42. DOI: <https://doi.org/10.1080/13691830120103912>
12. Carling, J., & Schewel, K. (2018). Revisiting aspiration and ability in international migration. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, vol. 44, no. 6, pp. 945–963. DOI: <https://doi.org/10.1080/1369183X.2017.1384146>
13. Centre for Economic Strategy (2026). Ukrainian refugees: The fifth wave of the study. Available at: <https://ces.org.ua/en/ukrainian-refugees-fifth-wave/>
14. Cooray, A., & Schneider, F. (2016). Does corruption promote emigration? An empirical examination. *Journal of Population Economics*, vol. 29, no. 1, pp. 293–310. DOI: <https://doi.org/10.1007/s00148-015-0563-y>
15. de Haas, H. (2021). A theory of migration: The aspirations–capabilities framework. *Comparative Migration Studies*, vol. 9, article 8. DOI: <https://doi.org/10.1186/s40878-020-00210-4>
16. Dimant, E., Krieger, T., & Meierrieks, D. (2013). The effect of corruption on migration, 1985–2000. *Applied Economics Letters*, vol. 20, no. 13, pp. 1270–1274.
17. Golovics, J. (2026). A micro-level perspective on migration intentions: Institutional trust matters. *Journal of Economics, Race, and Policy*, vol. 9, no. 2, pp. 164–177. DOI: <https://doi.org/10.1007/s41996-026-00189-7>
18. Hirschman, A. O. (1970). Exit, voice, and loyalty: Responses to decline in firms, organizations, and states. Cambridge, MA: Harvard University Press. 162 p.
19. International Organization for Migration (2025). Returning home from abroad: Trends, drivers, and reintegration. Kyiv: IOM Ukraine.
20. Ivlevs, A. (2015). Happy moves? Assessing the link between life satisfaction and emigration intentions. *Kyklos*, vol. 68, no. 3, pp. 335–356. DOI: <https://doi.org/10.1111/kykl.12086>
21. Joint Research Centre (2023). Ukraine's population future after the Russian invasion. Luxembourg: Publications Office of the European Union.

22. Lee, E. S. (1966). A theory of migration. *Demography*, vol. 3, no. 1, pp. 47–57.
23. Libanova, E. (2025). Demographics in war. *Osteuropa*, vol. 75, no. 11–12, pp. 189–199. DOI: <https://doi.org/10.35998/oe-2025-103>
24. Neubauer, J. (2024). Envisioning futures at new destinations: Geographical imaginaries and migration aspirations of Nepali migrants moving to Malta. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, vol. 50, no. 12. DOI: <https://doi.org/10.1080/1369183X.2024.2305281>
25. North, D. C. (1990). Institutions, institutional change and economic performance. Cambridge: Cambridge University Press. 152 p.
26. Pitoski, D., Lampoltshammer, T. J., & Parycek, P. (2021). Drivers of human migration: A review of scientific evidence. *Social Sciences*, vol. 10, no. 1, article 21. DOI: <https://doi.org/10.3390/socsci10010021>
27. Rumpf, K. O., Décieux, J. P., Ette, A., van der Linden, M., & Lubbers, M. (2026). The interplay between origin- and receiving-country conditions: Experimental evidence on Ukrainian refugees' return intentions. *Journal of Ethnic and Migration Studies*. DOI: <https://doi.org/10.1080/1369183X.2025.2601342>
28. Sologoub, I. (2024). Return or stay? What factors impact the decisions of Ukrainian refugees. VoxUkraine. Available at: <https://voxukraine.org/en/return-or-stay-what-factors-impact-the-decisions-of-ukrainian-refugees>
29. Tjaden, J., Auer, D., & Laczko, F. (2019). Linking migration intentions with flows: Evidence and potential use. *International Migration*, vol. 57, no. 1, pp. 36–57. DOI: <https://doi.org/10.1111/imig.12502>
30. UNHCR (2026). Lives on hold: Intentions and perspectives of refugees from Ukraine #7. Geneva: UNHCR.

Дата надходження статті: 14.08.2026

Дата прийняття статті до публікації: 21.09.2026

Дата публікації статті: 30.09.2026